

KADINLARIN SİYASETE GİRME YÖNTEMİ OLARAK MAHALLE MUHTARLIĞI

AS A METHOD OF ENTERING WOMEN TO POLITICS THE DISTRICT MUKHTAR

Ahmet MUTLU*

Özet

Kadınların siyasal katılımını ele alan bu çalışmada, özellikle toplumsal yaşam içinde aktif olarak yer almayan (evdeki) kadınların “özgüven eksikliği”nin siyasal katılımlarını engellediği ve “mahalle muhtarlığı” gibi bir yöntemin, söz konusu özgüven eksikliğinin ortadan kalkmasına katkı sağlayabileceği savunulmaktadır. Çalışmanın amacı, kadınların siyasal katılımını artırmaya yönelik yöntemlere katkı sağlamaktır. Çalışma, kadının siyasal katılımının artırılmasına yönelik literatür içinde “mahalle muhtarlığı”nı önermesi bakımından farklılık taşımaktadır. Literatür tarama ve gözlem tekniğinin kullanıldığı çalışmada “mahalle muhtarlığı, kadının siyasal katılımını artırıcı bir işlev görebilir mi?” sorusuna cevap aranmıştır. Yapılan irdelemeler sonucunda, mahalle muhtarlığının, kadınlara siyasal özgüven kazandırabilecek nitelikler taşıdığı ortaya çıkmıştır. Çalışma, kadınların toplumsal statülerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlaması nedeniyle önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal katılım, kadın, mahalle muhtarlığı.

Abstract

---

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, ahmutlu@yahoo.com

This study is concerned with women's political participation. The passive women in society (such as housewives) are the lack of self-confidence and this also prevents political participation. The study, the district mukhtar method is advocated elimination of lack of self-confidence in women. The purpose of this study is to increase women's political participation. This study were used literature survey and observation techniques. This study was determined that district mukhtar gives political confidence to women.

Key Words: Political Participation, Women, District Mukhtar.

Giriş

Bireyin siyasal sistemle kurmuş olduğu ilişkileri ifade eden siyasal katılma, siyasal olayları izlemek ve bilgi edinmek, siyasal eylemlerde bulunmak, oy vermek, aday olmak ya da siyasal karar mekanizmalarında bulunmak gibi değişik biçimlerde gerçekleştirilir. Siyasal katılma bakımından Türkiye’de “bir hak ve kanuni zorunluluk” olan” oy vermek” dışında kadınlar, siyasal katılma ve özellikle “aday olma” süreçlerinde pek görünmemektedirler. Öte yandan, genel siyaset mekanizması içinde yerel düzeyli siyasetin, kadınların siyasal katılımı için uygun olanaklar sunduğu söylenebilir.

Siyasal katılmanın aktif bir boyutu olan “aday olma” konusunda kadınların eksikliği, öteden beri siyaset bilim literatüründe ve kadın haklarıyla ilgili çalışmalarda yaygın olarak ortaya ele alınmıştır¹. Kadınların eğitim düzeyleri, geleneksel yaşam biçimleri ve değer yargıları ile bazı yasalarda ayrımcı hükümlerin varlığı gibi tüm dünyada yaygın olarak bulunan (Başbakanlık, 2010) kadının siyasal katılımı önündeki engellerin Türkiye içinde geçerli olduğu söylenebilir. Bunlara ilave olarak,

---

¹ Bu tür çalışmaların bazıları için bkz. 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Ed. O. Çitci, TODAİE Yayınları, Ankara, 1998.

Türkiye’deki “erkek egemen siyaset yapma biçimi de kadınların siyasal katılımı konusunda önemli engellerden birisidir. Tüm bu süreçlerin bir sonucu olarak ve sosyo-kültürel olarak belirli/pasif görevler yüklenmiş olan (evdeki) kadınların siyasal katılım konusundaki “özgüven eksiklikleri”nin varlığını da vurgulamak gerekir.

Öte yandan Türkiye’de kadının siyasal katılımını engelleyici yasal bir engel yoktur. Bu konuda kadınlar erkeklerle eşit haklara sahiptirler. Söz konusu eşitliğe rağmen, kadınların, siyasal arenada görünmeyişi önemli bir sorundur. Gelişmiş bir demokrasiye ulaşabilmek için siyasete de “kadın eli” değmelidir. Sadece Türkiye’nin değil, dünyadaki pek çok ülkenin öncelikli amaçlarından birisi olan bu durum nasıl sağlanacaktır? Türkiye’de de siyasal katılım bakımından kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olduğuna göre bu konuda görünen ve görünmeyen engeller üzerine odaklanmak gereği vardır.

Kadınların siyasal katılımını konu edinen bu çalışmada, siyasal katılma konusunda kadınların en büyük engellerinden birisinin “öz güven eksikliği” olduğu ve “bu eksikliğin giderilmesi gerektiği” ve bu eksikliğin giderilmesi konusunda “yerel siyasetin önemli fırsatlar taşıdığı” savulmaktadır. Buradan hareketle, özgüven eksikliğini yaratan sosyo-kültürel ve siyasal sebeplere rağmen, kadınların siyasal katılma konusunda, bu sorunun aşılmasını sağlayabilecek alternatif bir yol olarak “mahalle muhtarlığı” önerilmektedir. Çalışmanın amacı kadınların siyasal katılımlarının artırılmasına katkı sağlamaktır. Ülkemizde muhtarlık, aktif siyasetin dışında olan ve dolayısıyla kıyasıya rekabetin olmadığı bir kurumsal alan olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, özellikle belirli bir eğitim seviyesinin altında olan ya da “ev kadını” olmak gibi toplumsal olarak görece “pasif” role sahip ve dolayısıyla siyasi rekabet ortamında herhangi bir şansı/tecrübesi olmayan kadınların kendilerini siyasal olarak ifade etmelerine uygun bir nitelik taşıdığı düşünülmektedir. Çalışmada öncelikle kadının

siyasal katılımıyla ilgili Türkiye'deki durum ve bu durumun nedenleri sorgulanacak ve muhtarlık kurumunun, kadının siyasal katılımı konusunda nasıl bir alternatif oluşturduğu irdelenecektir. Çalışma, kadınların toplumsal statülerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlaması nedeniyle önemli görülmektedir.

1. Türkiye'de Kadının Siyasal Katılım Durumu

Genel olarak kadın hakları konusunda ve özel olarak da kadınların siyasal hakları konusunda Türkiye tarihindeki yasal ve toplumsal süreç, dünyadaki gelişmelere göre özgün ve öncü bir deneyim olarak nitelenebilir. Cumhuriyet'in kuruluşunu (1923) izleyen yıllarda gerçekleştirilen reformlar, bir yandan kadının yurttaşlık hakları kazanmasını, bir yandan da toplumun modern biçimde yapılanmasını sağlamıştır. Modern hukuk ilkelerinin benimsenmesiyle kadınların eğitim ve çalışma yaşamına katılmaları sağlanmış, siyaset başta olmak üzere kamusal işlerde kadınlara da yer açılmıştır.

Bu reformlardan Türk kadınına doğrudan etkileyenlerden bazıları; kadınlara erkeklerle eşit eğitim imkânları sağlayan 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1925 tarihli Kıyafet Kanunu, kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlayan 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'dur. Bunların yanı sıra kadınların yasal statülerinin eşitlenmesinde diğer önemli aşama ise siyasi hakların kazanılmasıdır. Türk kadınlarına 1930'da yerel, 1934'de de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı birçok batı ülkesinden önce tanınmıştır (Başbakanlık, 2010).

Bu düzenlemelerin sonucu olarak 1935 gibi Cumhuriyet'in henüz yeni kurulduğu bir zamanda yapılan genel seçimlerde 18 kadın (meclisin % 4.5'i) milletvekili seçilmiştir (Gökçimen, 2010). Kadının elde ettiği sosyal ve siyasal hakların boyutunu ortaya koyan bu ve daha başka örnekler, onların özgürleşmesi ve bireyleşmesi bakımından da umut verici olmakla birlikte,

reformlarla amaçlanan hedefe ulaşıp ulaşılmadığı önemli bir sorudur. Böyle bir sorunun en önemli bileşenlerinden birisi, kadınların elde ettikleri siyasal hakların pratikte kullanımına olanak sağlayıcı düzenlemelerin ve anlayışların olup olmadığıdır².

1.1. Kadınların Siyasal Katılımını Etkileyen Faktörler

Kadınlara yönelik çeşitli uluslar arası düzenlemeler, Türkiye'nin iç hukukunda da geçerlidir. Bu konudaki uluslararası düzenlemelerin ülke gündemine girişi, kadın haklarının tüm dünyada yükselişe geçtiği 1980'lerle birlikte olmuştur. Bunlardan en önemlisi 1985 yılında onaylanan "Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)"dır. Bunun dışında, Avrupa Sosyal Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, ILO, OECD ve AGİK gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyeleri ile Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planı, 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonu, iç hukukta dikkate alınan uluslar arası düzenlemelerdir (Başbakanlık, 2010).

İç hukuk sisteminde kadın haklarına yönelik düzenlemeler, öncelikle hukuk sisteminin kaynağını oluşturan anayasada yer almaktadır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra yapılan değişikliklerle kadın hakları güçlendirilmiştir. Anayasa'nın 10., 41., 66. ve 90. maddeleri, kadın haklarıyla ilgili doğrudan ve dolaylı düzenlemeleri içermektedir. Öte yandan, yenilenerek 2002 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu da kadının çağdaş gelişmeler ışığında gelişen haklarına yönelik düzenlemeler içermektedir. Ayrıca, 2003 yılında kurulan Aile Mahkemeleri, 1998 tarihli 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, İş Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve sayısı 10'a yakın yönetmelik, kadınlarla ilgili düzenlemeler içermektedir (Gökçimen, 2010). Söz konusu yasal düzenlemelerden hareketle, Türkiye'de kadın haklarına yönelik

---

² Türkiye'de kadınların siyasal yaşama katılma süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Gökçimen, 2008).

yeterli yasal düzenlemenin mevcut olduğu görülür. Bu nedenle, kadın hakları ve kadınların siyasal katılımıyla ilgili sorunların “yasal mevzuat”la ilgili olmadığı söylenebilir.

Kadınların sosyal ve siyasal haklarını pratik olarak kullanabilmelerini sağlayan en önemli etken eğitimidir. Tablo 1. de görüldüğü üzere hâlihazırda kadınların eğitim durumunun çok olumlu olduğu söylenemez.

**Tablo 1: Türkiye’de Okuma Yazma Durumu ve Cinsiyet
(6 +yaş) - 2008**

Okuma Yazma Durumu	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma Yazma Bilmeyen	4.930.012	986.790	3.943.222
Okuma Yazma Bilen	55.061.085	28.873.25	26.188.528
Bilinmeyen	4.249.42	2.310.702	1.938.707
Toplam	64.241.226	32.170.749	32.070.477

Kaynak: (www.tuik.gov.tr, 2010).

Tablo 1’de kadınların eğitim konusunda erkeklere göre dezavantajlı olduğu açıkça görülmektedir. Eğitim konusunda kadınların dezavantajlı durumunun geçmişten bu yana var olduğu bilinmekle birlikte, bunun hâlihazırda da sürüyor olması endişe vericidir. Şüphesiz ki bu durum, kadınların siyasi katılımı önündeki en büyük engellerden birisidir.

Kadınların toplumsal ve siyasal konumları üzerinde “istihdam” durumu da önemli bir belirleyicidir. Kadınlar iş yaşamında ne kadar çok yer alıyorsa, sosyal ve siyasal alanda o kadar çok görünmektedirler. Çalışma yaşamı, ekonomik ve sosyal

sonuçları dışında siyasal katılma konusunda da özgüven gelişiminde en önemli faktörlerden birisidir. Buna göre kadınların istihdam durumuna bakarak, siyasete katılma durumlarıyla ilgili çıkarımlar yapılabilir.

Geçmişten bugüne Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları sürekli düşük kalmıştır. Nitekim kadının işgücüne katılım oranı 1990’da % 34,1 iken 2002’de % 26,9, 2004’te % 25,4 ve 2008’de de % 24,5 olarak gerçekleşmiştir (Başbakanlık, 2010). Buna göre geçmişten bugüne kadının işgücündeki yeri azalma göstermektedir ve bu durum, onun siyasi katılımı üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

Kadınların istihdamı konusunda genel sorunların yanı sıra “ev kadını olmak” gibi özel sorunlardan da söz edilebilir. Türkiye’de 13 milyon kadın kendisi “ev kadını” olarak tanımlamaktadır (www.ka-der.org.tr, 2010). Resmi istatistiklerde “ev kadınları”, “iş sahibi” olarak yer almakla birlikte, toplum algıya göre “iş sahibi” değildirler³. Ne yazık ki ev kadınları da kendilerini “iş gücü” içinde yer almayan bireyler olarak görmektedirler. Bu durum, doğal olarak onların toplumsal ve ekonomik yaşantıları ile siyasal katılımlarını olumsuz etkilemektedir.

Kadının siyasal katılımı konusunda eğitim ve istihdamla ilgili olumsuzluklar dışında da engeller bulunmaktadır. Dünyada da yaygın olarak görüldüğü üzere, kadınların kamu yaşamına katılmalarını engelleyen öncelikli neden özel hayatlarının yaşanma biçimidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarımın yanı sıra tekstil, elektronik ve bilgisayar gibi sektörlerde temel istihdam kaynağı kadındır ve bu durumda kadınlar, çocukların ve evin esas sorumluluğunu da üstlenmektedirler. Ayrıca, gündelik yaşantının düzenlenme biçimi, erkeklerin katılımını teşvik ederken kadınların

---

³ Özellikle köyden kente göçen kadınlar, kente geldiklerinde, yeterli eğitim ve mesleki bilgi-beceriye sahip olmamaları nedeniyle kentteki işgücü piyasasına girememekte ve bu nedenle “ev kadını” olarak kalmaktadırlar. Nitekim Türkiye’de 100 kadından 62’sinin işgücüne katılmama nedeni “ev kadını” olmaktır. Bkz. (Başbakanlık, 2010).

katılımını azaltmaktadır (Hotar, 2010). Kadının tüm bu sorunları aşarak, siyasetle ilgilenmesi olanaksızlaşmaktadır.

Yukarıdaki kısıtlayıcı koşulların dışında kadının siyasal katılımını kısıtlayan Türkiye'ye özgü kültürel ve yapısal nedenler de vardır. Kadının evle ve annelikle özdeşleşen kimliği siyasal kimliğinin önüne geçebilmektedir. Öte yandan Türk aile yapısında kadına erkeklerin siyasetle uğraşmalarında araç rolü verilmiştir. Halen kadının özerk hareket etmesini engelleyen birçok kontrol mekanizması vardır (Hotar, 2010; Yaraman, 1998: 434).

Tüm bunlara, Türkiye'deki erkek egemen siyaset yapma biçiminde kadının "araçsallaştırılması" nı da eklemek gerekir. Zaten kadınların siyasal katılımı konusunda oldukça sorunlu olan Türkiye'de, baskın siyaset yapma biçimi içinde kadına yer verilmesi, amaçsal olmayıp, daha ziyade "vitrin oluşturma" olarak da ifade edilen simgesel bir nitelik taşımaktadır (Alkan, 2010). Simgesel niteliğiyle kadın, siyasal yaşama katılmış olsa bile onu etkileyememekte ve gelecekte kadın katılımını artıracak politikalar üretememektedir.

Sonuç olarak Türkiye'de kadının siyasal katılımı konusunda yeterli yasal düzenleme bulunmasına karşılık, eğitim ve kadın istihdamı bakımından aynı şey söylenememektedir. Dolayısıyla, kadının eğitim olanakları ve istihdamı bakımından mevcut olumsuzlukların, toplumsal, kültürel ve siyasal engellerle birlikte⁴ en önemli sorunu teşkil ettiği tespit edilebilir.

2. Kadının Siyasal Katılım Durumu

2.1. Genel Siyaset Alanında Kadın

Türkiye'de kadının siyasal yaşama girmesine yönelik düzenlemelerin, dünyadaki uygulamalara göre henüz erken bir tarihte (1930) yapılmış olmasına karşın, yıllar itibariyle kadınların

---

⁴ Kadının siyasal katılımı önündeki engeller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Gökçimen, 2008).

yüksek bir siyasal katılım düzeyine ulaştıkları söylenemez. Son yıllarda kadının siyasal katılımında artış eğilimi görülse de bu artış, erkeklerin siyasal katılım oranları karşısında oldukça yetersizdir.

Tablo 2: Türkiye’de Kadınların Genel Seçimlerdeki Durumu (1935-2007).

Seçim Yılı	Parlamentodaki Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Oran(%)
1935	395	18	4.6
1943	435	16	3.7
1950	487	3	0.6
1957	610	8	1.3
1965	450	8	1.8
1973	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1999	550	22	4.2
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1

Kaynak: (www.ka-der.org.tr, 2010).

Tablo 2’de kadınların siyasal katılımının yıllar itibariyle düşük olduğu görülmektedir. Diğer ülkelerde kadının siyasal katılım oranları, Türkiye’deki durum hakkında daha iyi fikir vermektedir. 2009 yılı itibariyle kadınların ulusal meclislerde temsil oranları Ruanda’da % 56, İsveç’te % 47, Arjantin’de % 40, İspanya’da % 36.6, Almanya’da % 32.2, Irak’ta% 25.5, Kanada’da % 22.1, Çin’de % 21.3, ABD’de % 17.4 ve Japonya’da % 9.4’tür. Türkiye, oransal olarak 137 ülke arasında 107. sırada yer almaktadır. Öte yandan kadınların meclislerde temsil edilmeleri

bakımından 1945-1995 yılları arasında dünya ortalaması % 18.6 iken, Türkiye’de 1935-2007 yılları arasında bu oran % 2,5’tir (Gökçimen, 2010). Hem Tablo 2.’deki durum, hem de Türkiye’nin dünya ülkeleri arasındaki yeri, yasal düzenlemeler yapılmasının kadınların siyasal katılımını sağlamada tek başına yeterli olmadığını, bu konuda çok başka faktörlerin etkili olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

2.2. Yerel Siyaset Alanında Kadın

Kadınların, siyasal yaşama katılımın ilk basamağı olarak kabul edilen yerel yönetimlerde temsili de genel yönetim alanındaki duruma paraleldir. Aslında, mevcut örnekler göre tüm dünyada yerel yönetimler, kadınların siyasal katılma konusunda daha üstün oldukları bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bunun nedenlerinden birisinin “makam iktidarının az olduğu yerlerde sayılar yükselir” önermesi olduğu ileri sürülmektedir (Alkan, 2010). Bu durumu dünyadaki çeşitli ülkeler itibariyle görmek de mümkündür.

Tablo 3: Çeşitli Ülkelerde Kadın Belediye Başkanı ve Meclis Üyeleri Oranları

Ülke	Belediye Başkanı		Belediye Meclis Üyesi	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Kosta Rika	7	9,5	964	72,5
Şili	56	12,7	299	57,1
Fransa	3995	10,9	156414	33
Norveç	73	14,4	3954	26,2
Avustralya	122	15	1745	25,9
Bulgaristan	24	9,5	1060	20

Kaynak: (www.ka-der.org, 2010’dan sadeleştirilmiştir)

Tablo 3'te dünyanın çeşitli ülkelerinde, yukarıdaki önermeye paralel olarak, yerel yönetimlerde kadınlarının dikkat çekici oranlarda yer aldığı görülmektedir. Bunun, Türkiye'deki yerel seçimlerin genel seçimlerle eklemlenmiş olmasına dayalı bir siyaset anlayışının yanı sıra kadının siyasetteki yerine bakışla ilişkili olduğu söylenebilir.

Türkiye yerel seçilmişlerinin cinsiyet bileşimine bakıldığında, kadınların ulusal temsilden de düşük bir oranda yer aldığı görülür. 1999-2009 yılları arasında gerçekleşen yerel seçimlerin sonuçları bu durumu açıkça ortaya koyar.

Tablo 4. Çeşitli Seçim Yılları İtibariyle Türkiye'de Yerel Seçimlerde Kadın

	Toplam Total	Sayı Number	Oran Ratio %
1999			
Belediye Başkanı- Mayor/Mayoress	3	1	
	15	8	0,6
Belediye Meclisi Üyesi-City councilor	3	5	
	4084	41	1,6
İl Genel Meclis Üyesi- Member of Provincial Assembly	3	4	
	122	4	1,4
2004			
Belediye Başkanı- Mayor/Mayoress	3	1	
	225	8	0,6
Belediye Meclisi Üyesi-City councilor	3	8	
	4477	34	2,4
İl Genel Meclis Üyesi- Member of Provincial Assembly	3	5	
	208	8	1,8

2009		
Belediye Başkanı-	2	2
Mayor/Mayoress	948	7 0,9
Belediye Meclisi Üyesi-City	3	1
councilor	1790	340 4,2
İl Genel Meclis Üyesi-		
Member of Provincial	3	1
Assembly	379	10 3,3

Kaynak: (www.report.tuik.gov.tr, 2010'dan sadeleştirilmiştir).

Siyasal katılımda kadının “yokluk sendromu”⁵ 2009 yerel seçimlerinde de sürmüştür. 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri’nde, Türkiye genelinde 81’i il ve geri kalanı ilçe ve belde olmak üzere toplam 2948 belediye için seçim yapılmıştır. 19 Siyasi partinin katıldığı bu seçimlerde, 44 kadın il belediye başkanlıklarına, 321 kadın da ilçe ve belde belediye başkanlıklarına aday gösterilmiştir. Tablo 4’te de görüldüğü üzere, seçilen toplam 2.948 belediye başkanının sadece 27 tanesi (% 0,9) kadındır. Bu kadınlardan ise sadece iki tanesi il belediye başkanı olmuştur. 31.790 adet belediye meclis üyesinin ise 1.340 tanesini (% 0,42) kadınlar oluşturmaktadır. İl Genel Meclisi üye sayısına bakıldığında da durum çok farklı görünmemektedir. Toplam 3.379 İl Genel Meclis üyesinin 110 tanesi (% 3,25) kadındır. Kısaca, kadının siyasi katılımı konusunda 2009 yerel seçimlerinde de geçmişten çok farklı bir durum yoktur.

Türkiye’nin yerel yönetim gündemi ve seçim süreçleri ortaya koymaktadır ki, kadınların siyasi katılım sorunları, genel yönetim gibi yerel yönetim alanında da sürmektedir. Bu sorunun çözümü, öncelikle kadınların siyasete sıcak bakmamasına yol açan sosyo-kültürel nedenleri ve dolayısıyla onların “özgüvensizlik” sorununu ortadan kaldırmakla başlayabilir. Bu durumda kadınların

⁵ Bu kavram Şirin Tekeli tarafından kullanılmıştır. Akt. (Alkan, 2010)

siyasete teşvik edilmesi gerekir. Ancak teşvik mekanizmaları da basit ve erişilebilir nitelikli olmalıdır. Bu bağlamda, apartman yöneticiliğinden mahalle muhtarlığına ve oradan da belediye ve parlamento seçimlerine uzanan bir düzlemin benimsenmesi düşünülebilir⁶.

3. Kadının Siyasete Giriş Kapısı: Mahalle Muhtarlığı

Türkiye’de kadınların -özellikle ev kadınlarının- siyasi katılımıyla ilgili çeşitli sorunlar içinde “özgüven eksikliği”nin başat olduğu varsayımı altında, yerel siyasi katılımın basit, erişilebilir ve aşamalı bir düzlemde gerçekleşmesinin söz konusu sorunun çözümünde etkili olacağı söylenebilir. Böyle bir yöntemin en uygun uygulama alanı “mahalle muhtarlığı” olabilir.

3.1. Mahalle Muhtarlığı

Mahalle, belediyenin sınırları içindeki meskûn alanlara denir. Mahalle yönetimi ise bu alanlarda yaşayan hemşerilerle ilgili hizmetleri gören küçük idari birimdir (Aytaç, 1995: 29). Mahalle, insanlığın yerleşim tarihinin başından bu yana bilinen bir kavram olduğu gibi Türkiye’nin toplumsal gerçekliğinin de “anahtarı”dır (Alada, 2008: 15). Geleneksel Anadolu kentinde mahalle, toplumsal, çok yönlü işlevleri ile hem sistemi oluşturan hem de onu tek başına temsil edebilen yönetsel anlamda taşıyıcı bir unsur olmuştur (Alada, 2002: 158).

Mahalle yönetiminin başı olan muhtar, seçimle işbaşına gelmektedir. Bu nedenle mahalle yönetimi, bir yerel yönetim birimi gibi algılanmakla birlikte aslında merkezi yönetime bağlı bir birimdir. Çeşitli kanunlarla mahalle muhtarlığına “görevler” verilmiş olmasına rağmen bu görevleri yapmak için hiçbir “yetki”

---

⁶ Nitekim bu öngörüyü destekler biçimde, bazı yerlerde kadın muhtarların daha sonraki hedefi belediye başkanlığı olmaktadır. Bu konuda bir haber için bkz. (www.bianet.org, 2010).

verilmemiştir. Bu nedenle mahalle muhtarlığı yönetsel süreçte daha ziyade “boşluk doldurucu ve aracı kurum” olarak nitelendirilmektedir⁷. Buradan hareketle mahalle yönetimini, tüzel kişiliği, bütçesi ve personeli olmayan ancak merkezi ve yerel yönetimlerin temsilcisi ve yardımcısı olan geleneksel bir kuruluş olarak nitelemek doğru olacaktır.

Mahalle muhtarlığı, her ne kadar merkezi yönetime bağlı bir yönetim birimi olsa da aslında merkez-yerel arası karma bir görünüm sergiler. Çünkü bir yerel yönetim birimi olmamasına rağmen mahalle muhtarlığı ve ihtiyar heyeti seçimleri, 2972 sayılı “Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun”a göre yapılır. Öte yandan, muhtarların görevleri büyük ölçüde 4541 sayılı “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun”a dayanmakla birlikte, 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Yasası’nda da bu konuda hükümler vardır.

Gerçekte mahallenin ve mahalle halkının fiilen temsilcisi durumunda olan ve merkezi yönetime ilişkin görevleri yanında kent yönetimine ilişkin görevleri de üstlenen mahalle yönetimleri, kent yönetimlerine “etkin katılım”, “çoğulculuk”, “temsil” ve “halk denetimi” gibi demokratik ilkelerin pratiğinin yapılabileceği en uygun toplumsal ve yönetsel birimlerdir (Palabıyık; Atak, 2002: 193). Bundan dolayı geçmişte görece önemsiz ve etkisiz bir niteliği olan mahalle yönetimi, yükselen küresel nitelikli demokratik değerler ve yerelcilik anlayışlarına paralel olarak, 2005 yılında yenilenen (5393 sayılı) Belediye Yasası’nda, yerel yönetimde aktif rol sahibi bir birim olarak yer almıştır. Söz konusu yasada “Mahalle ve Yönetimi” başlığıyla 9. Madde’de yer alan düzenlemeye göre:

“Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir.

....

---

⁷ Bu konuda bkz. (Arıkboğa, 2002).

Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.

Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır.”

Görüldüğü gibi mahalle yönetiminin, mahallenin yönetim süreci içinde aktif ve işlevsel bir biçimde yer alması öngörülmektedir. Nitekim “hizmette halka yakınlık (subsidiarity) ilkesi” gereği, yerel hizmetlerin görülmesi ve bu konuda kararların alınmasında yerel yönetim birimleri (belediye) esas aktör olmakla birlikte, söz konusu ilkenin yaşama geçirilmesinde belediyeye yardımcı olabilecek kurum, “halka belediyeden bile daha yakın olan” mahalle yönetimidir.

3.2. Mahalle Muhtarlığı Kadının Siyasal Katılımına Neden Elverişlidir?

Mahalle muhtarlığı, hukuki olarak tüzel kişiliği, personeli ve bütçesi olmayan bir kurumdur. Ancak, yasal durumu ne olursa olsun mahalle yönetimi, tarihsel gerçekliği ve etkinliği olan, toplumun benimsediği ve yönetsel olarak kendine en yakın bulunduğu yönetim birimidir. Bu nedendir ki, yerel düzeyde en sıkı, doğrudan, gerçekçi ilişkilerin kurulduğu kurum mahalle muhtarlığıdır. Dolayısıyla mahalle muhtarlığı, halkın güvenine dayalı olan “siyaset” olgusu için “temel okul” gibidir.

Seçime dayalı yapısı ve hizmet odaklı işlevselliği nedeniyle “siyasi bir boyutu” olan mahalle yönetiminin oluşturulması, seçime dayalı diğer genel ya da yerel yönetim birimlerinin oluşturulmasından farklıdır. Bu farklılıklardan en önemlisi ve belirgin olanı, mahalle yönetimi için aday olma konusunda herhangi bir üst belirleyici olmamasıdır. Bu bakımdan denilebilir ki, genel ve yerel yönetim sürecinde adayların belirlenmesi konusunda en özgür ve bağımsız kurum “mahalle yönetimi”dir. 4541 sayılı yasadaki asgari şartları sağlamak koşuluyla, aday olmak konusunda herhangi sınırlayıcı hüküm ve belirleyici makam/parti olmaması, mahalle muhtarlığını, kadınların siyasete girebilmeleri bakımından mahalle muhtarlığını oldukça elverişli bir basamak durumuna getirmektedir.

Esasen mahalle muhtarlığının kadının siyasete giriş basamağı olarak elverişliliği, çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu faktörlerden birisi Türkiye’deki “erkek egemen siyaset yapma biçimi”dir. Türk siyaset anlayışının “kadını dışlayan” niteliği, öteden beri tartışılmakta olup, geçmişten bu güne çeşitli boyutlarıyla belirginleşen toplumsal ve siyasal bir gerçekliktir. Hemen her siyasi parti zaman zaman “vitrin yapmak” üzere, siyasetin çeşitli kademelerinde kadınlara yer vermekle birlikte, siyasetin esaslı alanlarında onları göz ardı etmektedirler. Dolayısıyla, Türkiye siyaset yapma sürecinde kadın, “araçsal bir nesne” olarak görülmektedir. Mahalle yönetimi, söz konusu baskın siyaset yapma biçiminden en az etkilenen düzeydir.

Bu konuda bir diğer faktör, Türkiye’deki siyaset düzeninin “bağımsız adaylık”ı olanaklı kılmamasıdır. Özellikle büyüyen kentsel alanlardaki politik ve tüzel yapı içinde, çok özel durumlar dışında, bağımsız aday olup seçilebilmek neredeyse olanaksızdır. Bugünkü koşullarda siyasal partilerin aday listelerini belirleme yöntemlerinin demokratikliği tartışmalıdır. Adayları genellikle parti örgütlerinin üst yönetimleri belirlemektedir. Ulusal düzeyde olduğu gibi yerel düzeyde de ancak -para, zaman, güçlü kamusal

ilişki ağları, eğitim, deneyim gibi- gerekli politik kaynak ve olanaklara sahip olanlar öncelikle aday gösterilmektedir (Alkan, 2010). Tüm bu koşullar altında kadınların dezavantajlı olduğu açıktır

Mahalle muhtarlığı, özellikle “ev kadınları”na uygun olan bir siyasal katılım düzeyidir. Siyasal katılım konusunda zaten dezavantajlı olan kadınlar içinde “ev kadınları” daha da dezavantajlıdır. Çünkü Türkiye’de ev kadınlığı, siyasi katılımı engelleyen ve bunu kalıcı kılan bir niteliktir. Kadının “ev kadınlığı” ve “annelik”le özdeşleşen kimliği, siyasal kimliğinin önüne geçebilmektedir. Bu nedenle kadınlar “ev kadını” olarak, büyük ölçüde eve kapalı bir yaşam sürmektedirler. Dolayısıyla kadının yaşamında “konut ve yakın çevresi”, neredeyse tek yaşama alanıdır (Alkan, 2010). Yapılan çalışmalar, eğitim düzeyiyle doğru orantılı biçimde, ev kadınlarının siyasi katılım konusunda ve ev dışındaki alanlarda aktif olma eğilimi olduğunu ortaya koymaktadır (Pur vd. 1998: 91). Söz konusu kültürel ve yapısal nedenler kısa vadede ve kolayca değiştirilemeyeceğine göre ev kadınının siyasal katılımı konusunda bu duruma uygun, alternatif yollar belirlenmesi gerekir. Bu şartlar altında konut ve yakın çevresine en uygun siyasal katılım biçimi mahalle yönetimi olabilir.

Mahalle muhtarlığını önemli ve elverişli kılan diğer faktör ise bu kurumun “siyaseti öğrenmeye uygun bir işlevi”nin olmasıdır. Yasal durumu ve görevi ne olursa olsun, mahalle muhtarlığının toplumda daha ziyade “fiili (de facto)” boyutuyla kabul gördüğü ve de güvenildiği bir gerçektir⁸. Mahalle muhtarlığı, “fiili” olarak üç açıdan işlevselleşmiştir. Bunlardan birincisi “yönetim” niteliklidir. Buna göre çeşitli kamu kurumlarının boş bıraktığı alanlarla ilgili olan talepler, doğrudan muhtarlığa iletilmektedir. Muhtar, yasal

---

⁸ 1999 sonlarında yapılan bir araştırmada, gerek güven duyma, gerekse hizmetlerden memnuniyet bakımından muhtarlık kurumunun, merkezi yönetimden ve yerel yönetimlerden daha fazla puan aldığı tespit edilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. (Arıkboğa, 2002: 174).

yetkiye sahip olmadığından, bu tür talepleri karşılamak konusunda yerel ve yerel üstü çeşitli ilişki ağlarını kullanmakta, kaymakam, vali, belediye başkanı, daire müdürlükleri ve siyasi parti teşkilatlarıyla görüşmeler yapmakta ve hatta kimi zaman mahallelilerle birlikte sorumlu kuruma gitmektedir. Bunun yanı sıra iş adamlarıyla görüşerek, mahallenin bazı sorunlarını çözmek konusunda onları teşvik etmektedir. Kısaca muhtarlık kurumu, formel ve enformel ilişki ağlarıyla fiilen çeşitli yetkileri kullanmaktadır (Arıkboğa, 2002: 172). Doğal olarak bu süreç, muhtarın siyasi anlamda geniş ve farklı kesimlerle etkileşim içinde olması sonucunu doğurmakta ve onu bir anlamda “siyasete hazırlamakta”dır.

Muhtarlığın “fiili” olarak işlevselliğini doğuran bir diğer faktör “mahalle sakinleri”yle ilgilidir. Özellikle kırdan kente göçün yoğun olduğu kentlerde muhtarlık, sosyo-ekonomik, kültürel ve eğitsel olarak kentsel ortama uyum sağlamayan kişilere bir çeşit “hamilik” yapmakta, onlar için çeşitli kamu kurumları nezdinde “aracılık, iş takipçiliği ve yol göstericilik” rolü üstlenmektedir (Arıkboğa, 2002: 174). Böyle bir rol de siyaseten muhtarın daha yüksek düzeyli adaylıklar konusunda potansiyelini artırıcı bir etki yaratmaktadır.

Bu konuda bir başka faktör ise “mahalle ölçeğindeki ihtilaflarla” ilgilidir. Muhtar, mahallede “ihtilaf çözücü” konumdadır. Muhtar, aile içi ihtilaflardan aileler arası ihtilaflara, arazi ihtilaflarından eğitim ihtilaflarına kadar geniş bir yelpazede çözüm sağlayıcı kurum olarak görülebilmektedir (Arıkboğa, 2002: 173). Muhtarın “ihtilaf çözücü” işlevi, esasen ona duyulan güvenle mümkün olabileceğinden, bu nitelik de siyaseten potansiyel artırıcı bir durum olarak değerlendirilebilir.

Mahalle muhtarlığının yukarıda değinilen “fiili” boyutlu işlevleri, her ne kadar bütün mahalleler düzeyinde geçerli olmayabilirse de pek çoğunda gözlemlenebilir. Dolayısıyla, bu

boyutuyla muhtarlık, genel olarak siyasi katılım, özel olarak da yerel yönetim ve parlamento adaylıkları konusunda önemli bir potansiyel sağlamaktadır. Çünkü yasal görevlerin dışında muhtarın “fiili” görevlerle de uğraşması sürecinde hem farklı kesimlerden çok sayıda insanla ilişki ve etkileşime geçmekte hem de çeşitli hizmetlerin en hızlı ve kolay biçimde nasıl yapılabileceğini öğrenmektedir. Tüm bunlar ise siyasi potansiyeli artırıcı etkenlerdir.

Yukarıda sıralananlara ek olarak, muhtarlığın geçmişte çok sayıda kadının kolaylıkla altından kalkabildiği bir görev olduğunun ispatlanmış olması nedeniyle, kadınların “özgüvenleri”nin daha çok olduğu bir siyaset alanı durumundadır. Oysa belediye başkanlığı gibi bir görev, kadınlara daha zor ve karmaşık gelebilmektedir. Bu nedendir ki muhtarlık, kadınların siyasal katılımında tedrici olarak ilerlemelerine en uygun kademe durumundadır.

Yukarıda değinilen noktalara rağmen siyasi katılım konusunda genel ve yerel yönetimlerde olduğu gibi mahalle yönetiminde de kadınların “yokluk sendromu” olduğu söylenebilir.

Tablo 5: 2009 Seçimlerinde Mahalle Yönetimine Seçilen Erkek ve Kadın Sayısı

	Erkek	Kadın	Toplam
Mahalle Muhtarı	18.178	429	18.607
Mahalle İhtiyar Heyeti	71.174	1409	72.583

Kaynak: (İçişleri Bakanlığı, 2010’dan sadeleştirilmiştir).

2009 yerel seçimlerinde kadınların mahalle yönetiminde görece az oluşu, genel ve yerel düzeydeki durumla birlikte düşünüldüğünde, kadınların siyasal özgüvensizlik sorunuyla ilişkilendirilebilir. Oysa son yıllarda kadınların mahalle yönetiminde daha çok görülmesi beklenmektedir. Nitekim 2009 yerel seçimlerinde, kadınların mahalle muhtarlığı konusunda belediye

başkanlığına göre daha fazla girişken olduklarının gözlemlenmiş olması⁹, bu beklentinin temel kaynağını oluşturmaktadır.

Sonuç

Mahalle muhtarlığı kadınların ve özellikle ev kadınlarının siyasi katılımı konusunda önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu potansiyelin yeterince değerlendirildiği söylenemez. Türkiye’de kadının siyasi katılımın önündeki baskın siyaset yapma biçimi ve siyasetle ilgili düzenlemeler dışında en önemli engel kadınların “özüvensizlik” içinde olmalarıdır. Bu sorun, özellikle ev kadınlarında daha fazladır. Söz konusu sorunun aşılmasında en uygun siyasi mekanizma mahalle muhtarlığıdır. Mahalle muhtarlığı yapabileceğine inanan kadın, “belediye başkanı” olabileceğine de inanır.

Kadının siyasi katılımı konusunda mahalle muhtarlığı gibi bir alternatifi kullanması, doğal olarak böyle bir şeye istekli olmasıyla başlayacaktır. Bu bağlamda, kadının mahalle muhtarlığından sonrasını düşünebilmesini kolaylaştıracak toplumsal, kültürel ve yönetsel algıların değişmeye başlaması da gerekir. Örneğin, “belediye başkanlığının sadece erkeklerin altından kalkabileceği”ne olan yaygın inancın değişmesi ve “kendine güven duyan ve bu işe cesaret edebilen” her bireyin bu işi yapabileceği” düşüncesinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Muhtarlık işini yapmış olan bir kadının da böyle bir güvene ve cesarete sahip olacağı açıktır.

Bunların yanısıra “seçim yasası” ve “siyasi partiler yasası”nda düzenlemeler yapılması, siyasete “mahalle muhtarlığı” kapısından girmiş olan kadınların önünü açacaktır. Bu bağlamda, - en azından yerel düzeyde- adayların ortaya çıkış sürecinde merkezin belirleyiciliği, kesinlikle yerelin eğilimlerine bağlı

---

⁹ Örneğin, Samsun’un Atakum ilçesinde mahalle muhtarlığı konusunda kadın adayların sayısının dikkat çekici ölçüde olduğu gözlemlenmiştir (y.n).

kılınmalıdır. Böyle bir yöntem, demokrasi felsefesine uygun olacağı gibi mahalle muhtarlığı sürecinde tanınmış olan kadınların seçimini de kolaylaştıracaktır. Böyle bir yöntemin istikrarlı biçimde yaşatılmasıyla, bir yandan gerçekten halkın desteğini almış adaylar yarışacak, bir yandan da siyasi parti başkanlarının, halk eğilimine karşı kendi eğilimini öne çıkarması engellenecektir.

Yukarıda değinilen düzenlemeler, muhtarlığa aday olabilen kadının, belediye başkanlığına da cesaret etmesini kolaylaştıracaktır. Kadınların özgüveni ve cesareti ise siyasi çevreleri etkileyebilecektir. Öte yandan söz konusu yöntemler, yerel temsilin gerçekleşmesine de katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

ALADA, A.B. (2002), "Dönüşüme Açılan Kapı: 'Mahalle'", Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, TODAİE Yayınları, Ankara, 147-166.

..... (2008), Osmanlı Şehrinde Mahalle, Sümer Kitabevi, İstanbul.

ALKAN, A. (2010), "Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?", http://kasaum.ankara.edu.tr/gorsel/dosya/1097131062yerel_siyaset_kadınlar_icin_neden_onemli.doc (03.03.2010).

AYTAÇ, F. (1995), Mahalle Muhtarının El Kitabı, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2010), Türkiye'de Kadının Durumu, <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/t%C3%BCrkiyede%20kadinin%20durumu%20SON%2005.05.2009.doc> (05.03.2010).

GÖKÇİMEN, S. (2008), " Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", Yasama Dergisi, S:10, Eylül-Aralık, 5-59.

HOTAR, N. (2010), "AB'ye Uyum Süresinde Siyasette Kadın", <http://www.nukhethotar.org/dokuman/AB%E2%80%99YE%20UUYUM%20S%C3%9CREC%C4%BONDE%20S%C4%BOYASETTE%20KADIN.doc> (02.03.2010).

KOÇBERBER, S. (2010), "Yeni Belediye Yasası İle Mahalle Yönetimi", <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der56m6.pdf> (02.03.2010).

PALABIYIK, H.; ATAK, Ş. (2002), İzmir Büyükşehir Bütününde Mahalle Yönetimi", Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, TODAİE Yayınları, Ankara, 193-204.

PUR, N. VD. (1998), "Türkiye'de Çeşitli Sosyo-Kültürel Faktörler Açısından Ev Kadınlığı Tutum Özelliğinin İncelenmesi", 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Ed. O. Çitci, TODAİE Yayınları, Ankara, 81-92.

YARAMAN, A. (1998), "Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili ve Basın Gündemi", 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Ed. O. Çitci, TODAİE Yayınları, Ankara, 433-439.

<http://www.ka-der.org.tr/?p=istatistik>

<http://bianet.org/bianet/bianet/28514-kadin-muhtar-belediye-baskani-oluyor--2>

http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservelet?adnksdb2=&report=turkiye_cin_siyet_yas_egitim_top.RDF&p_xkod=okuryazar_kod&p_yas=6&p_yil=2008&p_dil=1&desformat=html&ENVID=adnksdb2Env (03.03.2010).

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI MAHALİ İDARELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, www.icisleri.gov.tr, (01.03.2010).

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=41&ust_id=11 (03.03.2010).

